

TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ İSLAM ÜLKELERİNİN MAKROEKONOMİK GÖSTERGELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Faruk AKIN*

ÖZ: İslam ülkeleri arasındaki işbirliği istenen seviyelerin çok uzağında olsa da son yıllarda aralarındaki ticaretin artma eğiliminde olduğu da görülmektedir. İslam ülkeleri arasındaki ticaretin istenen seviyelere ulaşamamış olmasında bu ülkeler arasındaki gelir farklılıkları da önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda İslam ülkelerinin makroekonomik göstergelerinin analiz edilmesi ve aralarındaki performans farklılıklarının ortaya konulması önem arz etmektedir. Bu amaçla çalışmaya, Dünya Bankası tarafından yapılan ülke sınıflandırmasında alt orta gelir grubunda yer alan üç İslam ülkesi (Endonezya-Pakistan-Bangladeş), üst orta gelir grubunda yer alan beş İslam ülkesi (İran-Türkiye-Azerbaycan-Malezya-Cezayir) ve yüksek gelir grubunda yer alan dört İslam ülkesi (Bahreyn-Katar-Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri) olmak üzere on iki İslam ülkesi dahil edilmiştir. Seçilmiş İslam ülkeleri 2007-2016 dönemi için on bir makroekonomik gösterge ile karşılaştırılarak makroekonomik performansları ortaya konulmuştur. Çalışmada sonucunda on yıllık dönem ortalamalarına göre Türkiye ekonomisi on iki ülke içerisinde büyümede beşinci, bütçe dengesinde yedinci, kamu borcunda sekizinci, enflasyonda dokuzuncu ve cari dengede on ikinci sırada yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Makroekonomik Göstergeler, İslam Ülkeleri, Türkiye
JEL Kodları: E2, E6

COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF TURKEY AND SELECTED ISLAMIC COUNTRIES

Abstract: Even though collaboration among Islamic countries is far from its desired level, it can be seen that in the recent years the commercial activity among these countries has a tendency to increase. The differences in income of Islamic countries plays an important role in preventing these countries from reaching the desired levels of commercial activity. For this reason, it is important to analyze the macroeconomic indicators of Islamic countries and put forth their differences in performance. For this purpose, according to the classification of countries made by World Bank, three Islamic countries belonging to the lower-middle income group (Indonesia-Pakistan-Bangladesh), five belonging to the upper-middle income group (Iran-Turkey-Azerbaijan-Malaysia- Algeria) and four belonging to the high income group (Bahrain-Qatar-Saudi Arabia-United Arab Emirates), a total of twelve Islamic countries were included within the study. The macroeconomic performances of the selected Islamic countries were put forward by comparing them according to eleven economic indicators for the period of 2007-2016. As a result of this study, according to the ten-year period averages, among the twelve selected countries, Turkey's economy ranked fifth in growth, seventh in budget balance, eighth in public debt, ninth in inflation and twelfth in current account balance.

Keywords: Macroeconomic Indicators, Islam Countries, Turkey
JEL Codes: E2, E6

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, drfarukakin@gmail.com

1.GİRİŞ

Geniş bir coğrafi alana yayılan İslam Dünyası'nda,1969 yılında ilk kez düzenlenen İslam Zirve Konferansı'nda alınan kararlar İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) kurulmuştur. 2011 yılında Kazakistan'da 38. Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında İslam Kalkınma Örgütü (İKÖ)'nün ismi İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) olarak değiştirilmiştir. 1969 yılında 23 kurucu üye ile kurulan İİT'nin üye sayısı 2016 yılı itibarıyla 57'ye yükselmiştir (Akin, 2016: 273). İİT, 57 üye ülke ile 1,7 milyar Müslüman'ın yaşadığı çok geniş bir coğrafyada nüfus, ekonomi ve insan kaynakları potansiyeli açısından Birleşmiş Milletler'den (BM) sonra ikinci büyük teşkilattir (Kulaklıkaya, 2017).

İİT'ye üye ülkeler dinamik bir nüfusa, zengin enerji kaynaklarına ve büyük bir potansiyele sahiptirler (SESRIC, 2016). İİT üyesi ülkeler *dinamik bir nüfusa sahiptir*. İİT üyesi ülkelerde 2050 yılına kadar nüfusta her yaş grubunda artışlar olması beklenirken, en yüksek artış seviyelerinin daha genç yaş gruplarında olması beklenmektedir. 0-29 yaş grubundaki nüfusun 2050 yılında, toplam İİT nüfusunun %50.3'ünü, İİT dışı ülkelerde ise %38.2'lik kısmını oluşturacağı tahmin edilmektedir. İİT üyesi ülkeler *zengin enerji kaynaklarına sahiptir*. İİT üyesi ülkeler 2015 yılında dünya ham petrol rezervlerinin %58,5'ine sahip olup dünya toplam petrol üretiminin %41,5'ini gerçekleştirmişlerdir. Diğer taraftan İİT üyesi ülkeler dünya doğal gaz rezervlerinin %58,8'ine sahip olup aynı yıl dünya toplam doğal gaz üretiminin %36'sını gerçekleştirmişlerdir. İİT üyesi ülkeler *büyük bir pazar potansiyeline sahiptir*. İİT üyesi ülkelerin toplam pazar potansiyeli 1991 yılında 0,6 trilyon USD'den %87 oranında artarak 2014 yılında 1,13 trilyon USD'ye ulaşmıştır. İİT üyesi ülkelerin pazar potansiyeli son 25 yılda yaklaşık olarak 3 kat artmıştır.

İslam ülkeleri bu potansiyellerine karşılık üretim yapılarını değiştirememişler ve rekabet güçlerini artırmayı da başaramamışlardır (İhsanoğlu, 2014:231). İİT'ye üye 57 ülkenin 21'inin dünyanın en az gelişmiş ülkelerinden oluşması bu durumu desteklemektedir. İslam ülkeleri arasındaki ticaretin geliştirilmesi uzun zamandır tartışılan bir konu olmasına karşın istenen sonuçlar halen alınabilmiş değildir. Bu bağlamda İslam ülkelerinin kendi kendine yetebilecek bir ekonomik yapıyı oluşturamamaları bu ülkelerin makroekonomik performanslarının nasıl olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, öncelikle İslam ülkelerinin ekonomik yapısını açıklamak ve dünya ekonomisi içerisindeki yerini ortaya koymaktır. Çalışmanın diğer bir amacı ise Türkiye ve seçilmiş İslam ülkelerinin makroekonomik göstergelerini karşılaştırarak makroekonomik performanslarını değerlendirmektir. Sonrasında ise İslam ülkelerine ilişkin çıkarımlarda bulunmaktadır.

2.İSLAM ÜLKELERİNİN EKONOMİK YAPISI VE DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

İslam ülkeleri sahip oldukları potansiyellere karşılık dünya hasılasından istedikleri payı alamamışlardır. ABD ekonomisi 2016 yılında 18,5 trilyon USD'lik bir ekonomi olarak dünya hasılasının yaklaşık olarak %25'ini sağlarken İİT üyesi 57 ülkenin tamamının ekonomik büyüklüğü 6,5 trilyon USD ile dünya hasılasının sadece %8,8'ine karşılık gelmektedir. İslam ülkelerini ihracat potansiyelleri ve kişi başına düşen milli gelirlerine göre; az gelişmiş İslam ülkeleri, petrol zengini İslam ülkeleri ve kısmen sanayileşmiş İslam ülkeleri olarak üç grupta incelemek mümkündür (Arslan, 2014: 182-183).

Az gelişmiş İslam ülkelerinin ihracatında tarım ürünleri ilk sırayı almaktadır. Bu grupta yer alan İslam ülkelerinde kişi başına düşen milli gelir bin doların altındadır. Bu yüzden bu ülkeler “Yüksek Dış Borca Sahip Fakir Ülkeler” olarak da tanımlanmaktadırlar. Mozambik, Gine, Togo, Nijer az gelişmiş İslam ülkelerine örnek olarak gösterilebilir.

Petrol zengini İslam ülkeleri OPEC üyesi olarak bilinen petrol ihracatçısı ülkelerdir ve kişi başına düşen milli gelirleri oldukça yüksektir. OPEC üyesi İslam ülkeleri büyük petrol rezervlerine sahiptir. Doğal olarak en büyük ihraç ürünleri petroldür. Kuveyt, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan petrol zengini İslam ülkelerine örnek olarak gösterilebilir.

Kısmen sanayileşmiş İslam ülkeleri ise zengin petrol kaynaklarına sahip olmamakla beraber birinci ve ikinci gruptaki ülkelere göre daha fazla sanayileşmişlerdir. Ekonomik faaliyet sahaları dünyadaki gelişmelere paralel olarak tarımdan sanayiye ve hizmetler kesimine kaymakta, böylece üretimde tekdüzelik yerini giderek çeşitliliğe bırakmaktadır. Türkiye, Malezya, Mısır ve Ürdün kısmen sanayileşmiş İslam ülkelerine örnek olarak gösterilebilir.

2016 yılı itibarıyla Dünya Bankası tarafından yapılan kişi başına düşen gelir sınıflandırmasına göre İİT'ye üye İslam ülkeleri dört ana grupta sınıflandırılmaktadır. İİT üyesi 57 İslam ülkesinin 15'i düşük gelirli ülkeler grubunda, 19'u alt orta gelirli ülkeler grubunda, 16'sı üst orta gelirli ülkeler grubunda ve 7'si yüksek gelirli ülkeler grubunda yer almaktadır (COMCEC, 2017: 13). Tablo 1'de İİT üyesi İslam ülkeleri sınıflandırması gösterilmektedir.

Tablo 1: İİT Üyesi Ülkelerin Sınıflandırması

Kategoriler	Ülkeler	Ülke Sayısı
İİT- Düşük Gelirli Ülkeler (1.045\$ ve altı)	Afganistan, Benin, Burkina Faso, Çad, Komor, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Mali, Mozambik, Nijer, Sierra Leone, Somali, Togo, Uganda	15
İİT - Alt Orta Gelirli Ülkeler (1.046 – 4.125 \$)	Bangladeş, Kamerun, Fildişi Sahili, Cibuti, Mısır, Guyana, Fas, Nijerya, Senegal, Sudan, Suriye Arap Cumhuriyeti, Filistin, Endonezya, Pakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Moritanya, Yemen	19
İİT - Üst Orta Gelirli Ülkeler (4.126 – 12.735 \$)	Arnavutluk, Cezayir, Azerbaycan, Gabon, İran, Irak, Ürdün, Kazakistan, Lübnan, Libya, Malezya, Maldivler, Surinam, Tunus, Türkiye, Türkmenistan	16
İİT - Yüksek Gelirli Ülkeler (12.736 \$ ve üstü)	Bahreyn, Brunei, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri	7

Kaynak : COMCEC, Financial Outlook of the OIC Member Countires 2017, p. 13.

İİT'yi oluşturan 57 ülke dünya nüfusunun yaklaşık olarak %24'ünü oluşturmasına karşılık bu ülkelerin dünya hasılasından aldıkları pay sadece %9 düzeyindedir. İİT'ye üye ülkeler toplam ihracatlarının % 17.7'sini kendi aralarında gerçekleştirmektedirler (Ekovitrin, 2016). İslam ülkelerinin ekonomik işbirliğinden kaynaklanan potansiyel ekonomik kazanımlarını gösterebilecek alt yapılarının olmaması, birbirlerinin pazarı durumunda olmamaları ve İİT ülkeleri içindeki büyük gelir farklılıkları İslam ülkeleri arasında işbirliğinin başarılı olmamasının nedenleri arasında sayılabilir (Hassan vd., 2010:66; Ertürk, 2006:399; Arslan, 2010:155).

İİT'nin en büyük mal ihracatçısı 2015 yılı itibarıyla 218 milyar USD'lik mal ihracatı ve %13,6'lık payı ile Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Suudi Arabistan 209 milyar USD'lik mal ihracatı ve %13'lük payı ile ikinci ve Malezya 200 milyar USD'lik mal ihracatı ve %12,5'lik payı ile üçüncü sıradadır. Türkiye 144 milyar USD'lik mal ihracatı ve %9'luk payı ile beşinci

sıradadır. 2015 yılında İİT üyesi ilk beş mal ihracatçısı İslam ülkesi toplam İİT mal ihracatının %57,4'ünü gerçekleştirmiştir. İİT'nin en büyük mal ithalatçısı 2015 yılı itibarıyla 260 milyar USD'lik mal ithalatı ve %14,2'lik payı ile Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Birleşik Arap Emirlikleri'ni 206 milyar USD'lik mal ithalatı ve %11,3'lük payı ile Türkiye, 176 milyar USD'lik mal ithalatı ve %9,6'luk payı ile Malezya takip etmektedir (SESRIC, 2016: 37). İİT'nin en büyük hizmet ihracatçısı 2015 yılı itibarıyla 47 milyar USD'lik hizmet ihracatı ve %15,3'lük payı ile Türkiye'dir. Türkiye'yi 35 milyar USD'lik hizmet ihracatı ve %11,4'lük payı ile Malezya, 27 milyar USD'lik hizmet ihracatı ve %8,9'luk payı ile Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir. 2015 yılında İİT üyesi ilk on hizmet ihracatçısı İslam ülkesi toplam İİT hizmet ihracatının %71'ini gerçekleştirmiştir. İİT'nin en büyük hizmet ithalatçısı 2015 yılı itibarıyla 90 milyar USD'lik hizmet ithalatı ve %17,4'lük payı ile Suudi Arabistan'dır. Suudi Arabistan'ı 67 milyar USD'lik hizmet ithalatı ve %12,9'luk payı ile Birleşik Arap Emirlikleri, 40 milyar USD'lik hizmet ithalatı ve %7,7'lik payı ile Malezya takip etmektedir. 2015 yılında İİT üyesi ilk on hizmet ithalatçısı İslam ülkesi toplam İİT hizmet ithalatının %69,1'ini gerçekleştirmiştir (SESRIC, 2016: 39).

İİT'nin 2016 yılı itibarıyla dünya ekonomisi içerisindeki yeri değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmektedir (Kadioğlu, 2017)

- 7,3 milyarlık dünya nüfusunun yaklaşık olarak %24'ünü (1,73 milyar kişi) İslam ülkeleri oluşturmaktadır.
- 75,2 trilyon USD'lik dünya hasılasının 6,51 trilyon USD'lik (%8,8) kısmı İslam ülkeleri tarafından sağlanmıştır.
- 119,8 trilyon USD'lik satın alma gücü paritesine göre küresel hasılanın 18,1 trilyon USD'lik (%15,2) kısmı İslam ülkelerine aittir.
- 16 trilyon USD'lik dünya ihracatının 1,35 trilyon USD'lik (%8,5) kısmı İslam ülkelerine aittir.
- 16,1 trilyon USD'lik dünya ithalatının 1,45 trilyon USD'lik (%9) kısmı İslam ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir.
- 1,525 milyar USD olan dünya petrol ihracatının 550 milyar USD'lik (%36) kısmı petrol ihraç eden İslam ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. İslam ülkelerinin petrol hariç ihracat payı ise sadece %5,6'dır.

Tablo 2'de İİT üyelerinin dünya ekonomisi içerisindeki yeri gösterilmektedir.

Tablo 2: İİT'nin Dünya Ekonomisindeki Yeri

Göstergeler	İslam İşbirliği Teşkilatı	Toplam İçindeki Payı (%)	Dünya (2016)
Nüfus (Milyar)	1,73	24	7,3
GSYH (Trilyon USD)	6,51	8,8	75,2
Ortalama Kişi Başı Gelir (USD)	7,064	-	10,315
SAGP GSYH (Trilyon USD)	18,1	15,2	119,8
SAGP Ortalama Kişi Başı Gelir	15,870	-	16,410
İhracat (Trilyon USD)	1,35	8,5	16
İthalat (Trilyon USD)	1,45	9	16,1
Petrol İhracatı (Milyar USD)	550	36	1,525
Petrol Hariç İhracat Payı (%)	5,6	-	94,4
Toplam İhracatında Petrolün Payı (%)	41	-	9,6
Askeri Harcama (Milyar USD)	236,5	14	1,690

Kaynak: Özcan Kadioğlu, www.dunya.com (24.09.2017)

3.LİTERATÜR TARAMASI

Ülke gruplarının makroekonomik göstergelerini karşılaştırarak makroekonomik performanslarını incelemek amacıyla literatürde çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır;

Hassan (2009) çalışmasında İİT üyesi ülkelerin ekonomik performansını analiz etmiştir. İİT üyesi ülkeler analizde en az gelişmiş İİT üyesi ülkeler, orta gelirli İİT üyesi ülkeler ve petrol ihraç eden İİT üyesi ülkeler olarak üç grupta ele alınmıştır. Orta gelirli İİT üyesi ülkelerin enflasyon oranı ve dış borçlar bakımından diğer gruplara göre nispeten daha düşük bir performans gösterdiği, büyüme oranında ve doğrudan yabancı yatırımlarda ise diğer gruplara göre daha iyi bir performans sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Karakurt vd. (2015) Türkiye ve Şangay ülkelerinin makroekonomik kırılganlığını inceledikleri çalışmalarında makroekonomik kırılganlıklarının nispeten düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ağır ve Yıldırım (2015) Türkiye ve BRICS ülkelerinin makroekonomik göstergelerini karşılaştırdıkları çalışmalarında Türkiye ekonomisinin diğer ülkelere göre daha başarısız bir performans sergilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Coşkun (2016) Türkiye ile aynı kredi notuna sahip ülkelerin makroekonomik göstergelerini karşılaştırdığı çalışmada, spekülâtif ülkeler arasında Türkiye ekonomisinin en iyi göstergesinin bütçe dengesi/GSYH oranı olduğu, faiz oranı ve enflasyon oranında ise diğer ülkelere göre daha başarısız bir performans sergilediği sonucuna ulaşmıştır.

Bayraktar ve Elüstü (2016) çalışmalarında Türkiye ekonomisinin yükselen piyasa ekonomileri içerisinde cari açık, enflasyon oranı, toplam dış borcun yüksekliği ve döviz rezervlerinin yetersizliği göstergeleri için kırılganlığa sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yükseler (2017) çalışmasında Türkiye ekonomisinin de dahil olduğu on beş ülke ekonomisini karşılaştırmış, Türkiye ekonomisinin büyüme ve iç denge performansı bakımından başarılı dış denge performansı ve işsizlik oranı bakımından ise başarısız bir performans ortaya koyduğu sonucuna ulaşmıştır. Türkiye ve diğer ülke gruplarının makroekonomik göstergelerinin karşılaştırılmasını içeren çalışmalar Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Literatür Taraması

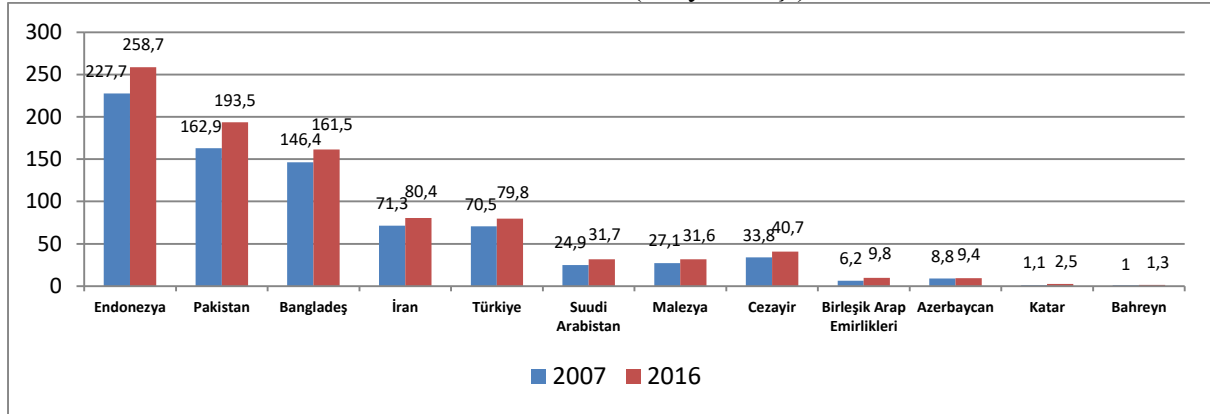
Çalışmanın Yazar(lar)ı / Yılı	Çalışmanın Dönemi	Çalışmada Seçilen Ülke Grupları	Çalışmada Seçilen Makroekonomik Göstergeler
Kabir Hassan (2009)	2000-2004	İİT Üyesi Ülkeler	GSYH, KBGSYH, Döviz Rezervleri, Büyüme oranı, Toplam dış borç, Enflasyon oranı, Doğrudan yabancı yatırımlar, İhracat, İthalat
Hüseyin Ağır Selvi Yıldırım (2015)	1980-2012	Türkiye ve BRICS Ülkeleri	Büyüme oranı, Dış borçlar, KBGSYH İşsizlik oranı, Cari işlemler hesabı, Enflasyon oranı , Tasarruflar/GSYH
Biol Karakurt, Suat Şentürk, Mehmet Ela (2015)	2008-2013	Türkiye ve Şangay Ülkeleri	Cari açık, Döviz rezervi, Reel efektif döviz kuru, Kamu borcu, Yurtiçi kredi büyümesi
Metin Coşkun (2016)	2015-2016	Türkiye ile Aynı Kredi Notuna Sahip Ülkeler	GSYH, KBGSYH Toplam borçlar /GSYH, Bütçe dengesi/GSYH, Büyüme oranı Enflasyon oranı, İşsizlik oranı, Faiz oranı
Yüksel Bayraktar Serap Elüstü (2016)	2010-2014	Yükselen Piyasa Ülkeleri	Cari denge/GSYH, Döviz rezervi/GSYH, Brüt kamu borcu/GSYH, Yurt içi krediler/GSYH, Toplam dış borç/ İhracat, Enflasyon oranının ortalaması
Zafer Yükseler (2017)	2003-2016	Yükselen ve Gelişmekte Olan Ülkeler	GSYH, KBGSYH, Büyüme oranı, Enflasyon oranı, Cari denge/GSYH, İşsizlik oranı, Bütçe dengesi/GSYH

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

4.TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ İSLAM ÜLKELERİNİN MAKROEKONOMİK GÖSTERGELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Seçilmiş İslam ülkeleri içerisinde en kalabalık ülke 2016 yılı itibarıyla 258,7 milyonluk nüfusu ile Endonezya'dır. Endonezya'yı 193,5 milyonluk nüfusu ile Pakistan ve 161,5 milyonluk nüfusu ile Bangladeş takip etmektedir. Türkiye 79,8 milyonluk nüfusu ile seçilmiş İslam ülkeleri içerisinde beşinci sıradadır. Grafik 1'de seçilmiş İslam ülkelerinde nüfus göstergesine yer verilmiştir.

Grafik 1: Nüfus (Milyon Kişi)



Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017

Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum-WEF) tarafından yayımlanan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2016-17 raporu rekabet gücü sıralamasında 138 ülke arasında ilk 10'da İslam ülkeleri yer almamaktadır. İlk 20'de ise sadece iki İslam ülkesi yer almaktadır. 2016-17 rekabet gücü sıralamasında Birleşik Arap Emirlikleri 16., Katar 18. sırada yer almıştır. Türkiye 138 ülke arasında rekabet gücü sıralamasında 55. sırada yer almıştır. 2016-17 rekabet gücü sıralamasında ilk 30'da dört İslam ülkesi yer alırken, 2007-08 sıralamasında sadece bir İslam ülkesinin yer aldığı görülmektedir. Rekabet endeksi bileşenlerinden biri olan makroekonomik ortam sıralamasında ise Katar ikinci sırada yer almıştır. Tablo 4'de seçilmiş İslam ülkelerinde küresel rekabet edebilirlik endeksi sıralamasına yer verilmiştir.

Tablo 4 : Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi Sıralaması

Seçilmiş İslam Ülkeleri	GCI 2016-17	Makroekonomik Ortam 2016-17	GCI 2007-08
Birleşik Arap Emirlikleri	16	38	37
Katar	18	2	31
Malezya	25	35	21
Suudi Arabistan	29	68	35
Azerbaycan	40	39	66
Endonezya	41	30	54
Bahreyn	48	113	43
Türkiye	55	54	53
İran	76	72	-
Cezayir	87	63	81
Bangladeş	106	65	107
Pakistan	122	116	92

Kaynak: World Economic Forum, Global Competitiveness Index 2016-2017 Report, p. 7., 2007-08 Report, p. 7.

Türkiye ve seçilmiş İslam ülkelerinin makroekonomik performansı karşılaştırılırken on bir makroekonomik göstergeden yararlanılmıştır. Bu göstergeler; GSYH, KBGSYH, büyüme oranı, enflasyon oranı, işsizlik oranı, cari denge/GSYH, toplam tasarruflar/GSYH, toplam yatırımlar/GSYH, bütçe dengesi/GSYH, kamu borcu/GSYH ve döviz rezervi/GSYH'dir.

4.1.Milli Gelir

Seçilmiş İslam ülkeleri arasında 2016 yılı itibarıyla en büyük ekonomi 932 milyar USD'lik milli geliri ile Endonezya'dır. Türkiye 857 milyar USD'lik milli geliri ile seçilmiş İslam ülkeleri arasında ikinci, Suudi Arabistan ise 639 milyar USD'lik milli geliri ile üçüncü büyük ekonomidir. Diğer taraftan, petrol ihraç eden ülkelerin, petrol fiyatlarında 2014 yılında başlayan düşüşün etkisi ile küçüldüğü görülmektedir. 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Türkiye 816 milyar USD'lik milli gelir ortalaması ile seçilmiş İslam ülkeleri arasında ilk sırada yer alırken, Endonezya 777 milyar USD'lik milli gelir ortalaması ile ikinci ve Suudi Arabistan 608 milyar USD'lik milli gelir ortalaması ile üçüncü sırada yer almıştır. Tablo 5'te seçilmiş İslam ülkelerinde gayri safi yurtiçi hasıla göstergesine yer verilmiştir.

Tablo 5: GSYH (Milyar USD)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	33	46	44	52	64	68	73	75	50	37	54
Bahreyn	21	25	22	25	28	30	32	33	31	31	27
Bangladeş	85	97	108	122	131	141	161	183	206	227	146
Birleşik Arap E.	257	315	253	286	348	373	388	401	370	371	336
Cezayir	134	171	137	161	199	209	209	213	164	160	175
Endonezya	470	558	577	755	892	919	916	891	861	932	777
İran	337	390	396	463	570	382	379	414	374	376	408
Katar	79	115	97	125	167	186	198	206	164	156	149
Malezya	199	238	208	255	297	314	323	338	296	296	276
Pakistan	152	170	167	177	213	224	231	244	271	284	213
Suudi Arabistan	415	519	429	526	671	735	746	756	651	639	608
Türkiye	675	764	644	772	832	873	950	934	859	857	816

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.

4.2.Kişi Başına Düşen Gelir

Seçilmiş İslam ülkeleri arasında 2016 yılı itibarıyla Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP)'ne göre kişi başına düşen geliri en fazla olan ülke (125 bin dolar ile) Katar olurken en düşük kişi başına düşen gelire sahip olan ülke ise (yaklaşık 4 bin dolar ile) Bangladeş'tir. İki İslam ülkesi arasında kişi başına düşen gelirden ortaya çıkan büyük fark dikkat çekmektedir.2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Katar SAGP'a göre, 128 bin dolarlık kişi başına düşen gelir ortalaması ile ilk sırada yer alırken, Katar'ı 63 bin dolar ile Birleşik Arap Emirlikleri, 48 bin dolar ile Suudi Arabistan ve 44 bin dolar Bahreyn takip etmektedir. Türkiye seçilmiş İslam ülkeleri arasında SAGP'a göre 19 bin dolarlık kişi başına düşen gelir ortalaması ile altıncı sıradadır. Tablo 6'da seçilmiş İslam ülkelerinde SAGP'a göre kişi başına düşen gelir göstergesine yer verilmiştir.

Tablo 6: KBGSYH (Dolar, SAGP)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort
Azerbaycan	12,149	13,579	14,820	15,621	15,561	16,062	17,132	17,761	17,926	17,452	15.807
Bahreyn	40,151	40,852	39,632	39,952	42,962	44,495	46,728	48,663	49,607	50,719	44.377
Bangladeş	2,183	2,324	2,441	2,592	2,785	2,978	3,170	3,396	3,629	3,899	2.940
Birleşik Arap E.	72,575	58,833	55,314	56,457	59,502	61,836	64,537	65,877	67,127	68,092	63.015
Cezayir	12,008	12,267	12,321	12,667	13,026	13,431	13,737	14,211	14,581	14,955	13.321
Endonezya	7,070	7,636	7,943	8,432	8,973	9,554	10,108	10,661	11,156	11,717	9.325
İran	16,382	16,540	16,507	17,448	18,183	16,890	16,906	17,417	17,107	19,256	17.264
Katar	117,000	104,115	111,364	127,226	145,723	146,872	142,543	136,409	129,805	125,159	128.622
Malezya	18,582	19,502	19,020	20,335	21,498	22,742	23,630	25,088	26,228	27,292	22.392
Pakistan	3,876	4,085	4,045	4,113	4,260	4,392	4,556	4,758	4,907	5,095	4.409
Suudi Arabistan	43,050	45,109	43,056	44,163	48,288	50,383	51,166	52,639	54,956	55,330	48.811
Türkiye	16,280	16,521	15,635	16,899	18,908	19,938	21,682	22,904	24,236	24,986	19.799

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.

4.3.Ekonomik Büyüme

Seçilmiş İslam ülkeleri arasında 2016 yılı itibarıyla en fazla büyüyen ülke %6,9 ile Bangladeş olurken bu ülkeyi %6,5 ile İran, %5 ile Endonezya ve %4,7 ile Pakistan takip etmektedir. Petrol ihraç eden ülkelerin büyüme performanslarında petrol fiyatlarının belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. 2014 yılında petrol fiyatlarının düşmeye başlamasıyla Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Azerbaycan ekonomilerinin büyüme hızlarında yavaşlama görülmüştür. 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Katar %9,8'lik büyüme ortalaması ile birinci, Bangladeş %6,2'lik büyüme ortalaması ile ikinci, Azerbaycan %5,8'lik büyüme ortalaması ile üçüncü sırada yer almıştır. Türkiye %4,8'lik büyüme ortalaması ile seçilmiş İslam ülkeleri arasında beşinci sırada yer almaktadır. Tablo 7'de seçilmiş İslam ülkelerinde büyüme oranı göstergesine yer verilmiştir.

Tablo 7: Büyüme Oranı (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	25.0	10.8	9.3	4.9	0.1	2.1	5.8	2.8	1.1	-3.7	5,8
Bahreyn	8.2	6.2	2.5	4.3	1.9	3.7	5.4	4.3	2.8	2.9	4,2
Bangladeş	6.5	5.5	5.3	6.0	6.4	6.2	6.0	6.3	6.8	6.9	6,2
Birleşik Arap E.	3.1	3.1	-5.2	1.6	4.8	7.1	4.7	3.0	3.7	2.7	2,9
Cezayir	3.3	2.3	1.6	3.6	2.8	3.2	2.8	3.8	3.8	4.2	3,1
Endonezya	6.3	7.4	4.7	6.3	6.1	6.0	5.5	5.0	4.8	5.0	5,7
İran	9.1	0.9	2.3	6.5	3.7	-6.6	-1.9	4.0	-1.6	6.5	2,3
Katar	17.9	17.6	11.9	18.1	13.3	4.6	4.4	3.9	3.5	2.6	9,8
Malezya	6.2	4.8	-1.5	7.5	5.2	5.4	4.6	6.0	4.9	4.2	4,7
Pakistan	5.5	4.9	0.3	2.5	3.6	3.8	3.6	4.0	4.0	4.7	3,7
Suudi Arabistan	1.8	6.2	-2.0	4.7	10.2	5.4	2.6	3.6	4.1	1.3	3,8
Türkiye	5.0	0.8	-4.7	8.4	11.1	4.7	8.4	5.1	6.0	2.8	4,8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.

4.4.Enflasyon

Seçilmiş İslam ülkeleri arasında 2016 yılı itibarıyla enflasyon oranı en yüksek olan ülke %13,3 ile Azerbaycan'dır. İran %10,4'lük enflasyon oranı ile seçilmiş İslam ülkeleri içerisinde en yüksek enflasyon oranına sahip ikinci ülke olurken Türkiye %8,5'lik enflasyon oranı ile üçüncü sırada yer almıştır. 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, İran %18,6'lık enflasyon ortalaması ile ilk sırada yer alırken, Pakistan %9,6'lık enflasyon ortalaması ile ikinci ve Türkiye %8,1'lik enflasyon ortalaması ile üçüncü sıra yer almıştır. Tablo 8'de seçilmiş İslam ülkelerinde enflasyon oranı göstergesine yer verilmiştir.

Tablo 8 : Enflasyon Oranı (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	19.5	15.4	0.6	7.8	5.5	-0.3	3.6	-0.1	7.6	13.3	7,3
Bahreyn	4.0	5.1	1.5	0.9	0.1	2.5	3.9	2.5	0.7	2.2	2,3
Bangladeş	11.5	6.6	7.6	11.5	7.6	7.1	7.3	6.1	5.8	6.1	7,7
Birleşik Arap E.	11.2	8.8	0.2	1.7	0.1	0.5	1.4	3.1	3.5	1.7	3,2
Cezayir	4.8	4.8	5.7	2.7	5.1	9.0	1.1	5.2	4.3	5.9	4,9
Endonezya	6.0	11.0	3.0	6.9	3.7	3.6	8.0	8.3	3.3	3.0	5,7
İran	22.5	17.6	10.4	19.8	20.5	41.2	19.6	16.1	8.3	10.4	18,6
Katar*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Malezya	2.2	4.4	1.0	2.1	2.9	1.2	3.2	2.6	2.6	1.8	2,4
Pakistan	6.9	21.5	10.9	11.7	13.3	11.2	5.8	8.2	3.1	3.1	9,6
Suudi Arabistan	6.0	9.4	4.0	5.7	2.7	3.5	2.9	2.4	2.2	1.7	4,1
Türkiye	8.3	10.0	6.5	6.4	10.4	6.1	7.4	8.1	8.8	8.5	8,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017., *Veri yok.

4.5.İşsizlik

Seçilmiş İslam ülkeleri arasında 2016 yılı itibarıyla en yüksek işsizlik oranına sahip ülkeler %12,4 ile İran, %10,7 ile Türkiye ve %10,4 ile Cezayir'dir. 2007 yılına göre 2016 yılında işsizlik oranında en çok düşüş yaşanan ülke Endonezya'dır. Endonezya'da 2007 yılında %9,1 olan işsizlik oranı 2016 yılında %5,6'ya gerilemiştir.2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, İran %11,5'lik işsizlik oranı ortalaması ile işsizlik oranı ortalaması en yüksek ülke olmuştur. İran'ı %10,8'lik ortalaması ile Cezayir ve %10'luk ortalaması ile Türkiye takip etmektedir. Tablo 9'da seçilmiş İslam ülkelerinde işsizlik oranı göstergesine yer verilmiştir.

Tablo 9: İşsizlik Oranı (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	6.5	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6,1
Bahreyn	5.6	3.7	4.0	3.6	4.0	3.9	4.3	4.1	-	-	4,1
Bangladeş*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Birleşik Arap E.*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cezayir	13.7	11.3	10.1	9.9	9.9	11.0	9.8	10.6	11.2	10.4	10,8
Endonezya	9.1	8.3	7.8	7.1	6.5	6.1	6.2	5.9	6.1	5.6	6,9
İran	10.5	10.4	11.9	13.5	12.3	12.1	10.4	10.6	11.0	12.4	11,5
Katar*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Malezya	3.2	3.3	3.6	3.3	3.0	3.0	3.1	2.8	3.1	3.4	3,2
Pakistan	5.2	5.2	5.4	5.5	5.9	5.9	5.9	6.0	5.9	5.9	5,7
Suudi Arabistan	5.6	5.1	5.3	5.5	5.7	5.5	5.5	5.7	5.5	5.7	5,5
Türkiye	9.1	10.0	13.0	11.1	9.0	8.4	9.0	9.9	10.2	10.7	10,0

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.*Veri yok.

4.6.Cari Denge

Seçilmiş İslam ülkeleri arasında 2016 yılı itibarıyla en fazla cari açık veren ülke %16,3 ile Cezayir'dir. Cezayir'i, %4,6'lık cari açık oranı ile Bahreyn, %3,8'lik cari açık oranı ile Suudi Arabistan ve Türkiye takip etmektedir. Bir ülkenin cari açığının milli gelirine oranı %5 ve üzerinde bir orana ulaşması o ülke ekonomisi açısından önemli bir risk olarak görülmektedir. Bu durum üç ya da dört yıllık bir periyotta, yavaş gelir büyümesi ve önemli bir reel döviz kuru aşınmasıyla neticelenecektir (Freund ve Warnock, 2005:9). 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Türkiye %5,1'lik cari açık ortalaması ile seçilmiş İslam ülkeleri arasında %5'in üzerinde cari açık veren tek ülke olmuştur. Tablo 10'da seçilmiş İslam ülkelerinde cari dengenin GSYH'ye oranı gösterilmektedir.

Tablo 10: Cari Denge / GSYH (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	27.2	35.3	22.8	28.0	26.4	20.0	16.0	13.2	-0.4	-3.7	18,5
Bahreyn	13.3	8.7	2.4	3.0	8.7	8.3	7.4	4.5	-2.4	-4.6	5,0
Bangladeş	0.7	1.2	2.4	0.4	-1.0	0.6	1.1	1.3	1.9	0.7	0,9
Birleşik Arap E.	12.5	7.0	3.0	4.2	12.7	19.8	19.0	10.0	3.3	2.3	9,4
Cezayir	22.6	20.1	0.3	7.5	9.9	5.8	0.3	-4.4	-16.5	-16.3	2,9
Endonezya	1.4	0.0	1.8	0.7	0.1	-2.6	-3.1	-3.0	-2.0	-1.7	-0,8
İran	9.3	5.1	2.2	4.3	10.5	6.1	6.9	3.8	2.4	6.2	5,7
Katar	14.3	23.0	6.5	19.1	31.0	33.1	30.4	23.9	8.3	-2.2	18,7
Malezya	14.8	16.5	15.0	10.0	10.8	5.1	3.4	4.3	2.9	2.0	8,5
Pakistan	-4.5	-8.1	-5.5	-2.2	0.1	-2.0	-1.0	-1.2	-0.9	-1.1	-2,6
Suudi Arabistan	22.4	25.4	4.8	12.6	23.6	22.3	18.1	9.7	-8.7	-3.8	12,6
Türkiye	-5.4	-5.1	-1.7	-5.7	-8.9	-5.4	-6.6	-4.6	-3.7	-3.8	-5,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.

4.7. Toplam Tasarruflar

Tasarruf miktarı bir ekonomide yatırımlara yönlendirilecek fonları oluşturmasından dolayı büyük önem taşımaktadır (Ağır ve Yıldırım, 2015:59). Katar, 2016 yılı itibarıyla incelenen İslam ülkeleri içerisinde %44'lük tasarruf/GSYH oranı ile ilk sırada yer almıştır. Katar'ı, %37,4 ile İran ve %32,6 ile Cezayir takip etmektedir. Türkiye 2016 yılında on iki ülkenin %28,2 olan ortalamasının altında %24,8'lik tasarruf/GSYH performansı göstermiştir. 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Katar %54,9'luk tasarruf/GSYH ortalaması ile ilk sırada yer almıştır. Tablo 11'de seçilmiş İslam ülkelerinde toplam tasarrufların GSYH'ye oranı gösterilmektedir.

Tablo 11: Toplam Tasarruflar / GSYH (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	48.7	55.1	41.2	46.5	47.6	44.9	41.7	36.3	26.4	21.3	41,0
Bahreyn	42.1	39.5	28.7	36.2	31.1	36.5	33.3	31.4	21.9	21.0	32,2
Bangladeş	27.8	28.2	29.0	29.1	29.4	30.2	29.8	29.1	29.7	28.8	29,1
Birleşik Arap E.	37.7	32.1	34.7	27.0	35.1	41.9	41.8	38.4	34.1	30.5	35,3
Cezayir	56.9	57.4	47.2	49.8	48.2	46.6	45.1	43.4	34.7	32.6	46,2
Endonezya	24.3	33.0	33.0	33.5	33.1	32.4	30.6	31.5	32.1	32.5	32,0
İran	46.5	44.3	40.2	41.5	45.6	44.3	39.0	41.4	34.5	37.4	41,5
Katar	60.3	64.1	49.4	50.4	60.0	60.3	58.2	55.7	46.5	44.0	54,9
Malezya	37.8	37.6	33.9	33.4	34.0	30.9	29.4	29.3	28.0	28.1	32,2
Pakistan	14.2	11.0	12.0	13.5	14.2	13.0	13.8	13.3	14.4	14.0	13,3
Suudi Arabistan	48.9	52.7	36.5	43.4	50.5	48.9	44.6	38.5	26.1	26.4	41,7
Türkiye	23.2	23.9	21.4	21.3	22.4	22.7	23.1	24.4	24.7	24.8	23,2

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.

4.8. Toplam Yatırımlar

Yatırımların ana kaynağı tasarruflardır. Tasarrufları artan ülkelerde yatırımların da arttığı görülmektedir. Cezayir 2016 yılı itibarıyla seçilmiş İslam ülkeleri arasında %49'luk yatırım/GSYH oranı ile ilk sırada yer almıştır. Cezayir'i, %34,2 ile Endonezya, %31,1 ile İran ve %30,3 ile Suudi Arabistan takip etmektedir. Türkiye 2016 yılında on bir ülkenin %29,2 olan ortalamasının altında %28,6'lık yatırım/GSYH performansı göstermiştir. 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Cezayir %43,2'lik yatırım/GSYH ortalaması ile ilk sırada yer alırken, İran %35,7'lik ortalaması ile ikinci ve Endonezya %33'lük ortalaması ile üçüncü sırada yer almıştır. Tablo 12'de seçilmiş İslam ülkelerinde toplam yatırımların GSYH'ye oranı gösterilmektedir.

Tablo 12: Toplam Yatırımlar / GSYH (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	21.5	19.8	18.3	18.5	21.1	24.9	25.6	23.0	26.7	25.1	22,5
Bahreyn	34.7	34.9	26.1	27.2	22.4	28.1	25.9	26.8	24.3	25.7	27,6
Bangladeş	26.1	26.2	26.2	26.8	27.8	28.3	28.4	28.7	29.1	28.4	27,6
Birleşik Arap E.	25.1	25.0	31.6	27.3	23.4	23.1	22.9	24.0	27.4	28.1	25,8
Cezayir	34.2	37.3	46.9	42.3	38.3	40.7	44.7	47.8	51.2	49.0	43,2
Endonezya	28.7	32.9	31.1	32.8	32.9	35.0	33.8	34.6	34.1	34.2	33,0
İran	37.1	39.1	38.0	37.1	35.0	38.2	32.0	37.6	32.1	31.1	35,7
Katar*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Malezya	23.0	21.1	18.9	23.3	23.1	25.7	25.9	24.9	25.0	26.0	23,7
Pakistan	18.7	19.2	17.5	15.8	14.1	15.0	14.9	14.6	15.4	15.2	16,0
Suudi Arabistan	26.4	27.2	31.7	30.7	26.9	26.5	26.4	28.7	34.8	30.3	29,0
Türkiye	28.7	28.9	23.0	26.9	31.2	28.3	29.7	29.0	28.3	28.6	28,3

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.*Veri yok.

4.9.Bütçe Dengesi

Seçilmiş İslam ülkeleri arasında 2016 yılı itibarıyla bütçe dengesi/GSYH oranı bakımından en başarılı performans gösteren ülkeler -%1,1 ile Azerbaycan, -%2,2 ile İran ve -%2,3 ile Türkiye'dir. Bütçe dengesi bakımından en başarısız performans gösteren ülkeler ise -%17,7 ile Bahreyn, -%17,1 ile Suudi Arabistan ve -%13,4 ile Cezayir'dir. 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Katar %10'luk bütçe dengesi/GSYH ortalaması ile en başarılı bütçe dengesi ortalamasına sahip ülke olurken, Katar'ı %5,4'lük ortalaması ile Azerbaycan ve %4,6'luk ortalaması ile Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir. Tablo 13'te seçilmiş İslam ülkelerinde bütçe dengesinin GSYH'ye oranı gösterilmektedir.

Tablo 13: Bütçe Dengesi / GSYH (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	2.3	18.4	5.8	13.8	11.1	3.8	1.6	2.7	-4.8	-1.1	5,4
Bahreyn	1.5	4.2	-5.5	-5.8	-1.4	-5.5	-9.7	-3.4	-18.3	-17.7	-6,2
Bangladeş	-2.2	-4.0	-3.2	-2.6	-3.5	-2.9	-3.3	-3.0	-3.8	-3.3	-3,2
Birleşik Arap E.	17.1	17.6	-6.1	0.5	5.3	9.0	8.3	1.9	-3.3	-4.0	4,6
Cezayir	6.5	9.6	-5.8	-0.1	-0.1	-4.4	-0.4	-7.3	-15.2	-13.4	-3,1
Endonezya	-0.9	0.1	-1.6	-1.2	-0.7	-1.5	-2.2	-2.1	-2.4	-2.4	-1,5
İran	6.7	0.6	0.8	2.7	0.6	-0.3	-0.8	-1.1	-1.7	-2.2	0,5
Katar	10.5	9.9	14.9	6.7	7.3	11.2	22.5	15.2	5.6	-3.9	10,0
Malezya	-2.6	-3.4	-6.5	-4.5	-3.6	-3.7	-4.0	-2.6	-2.8	-3.0	-3,7
Pakistan	-5.1	-7.4	-5.0	-6.0	-6.7	-8.6	-8.3	-4.8	-5.2	-4.4	-6,2
Suudi Arabistan	11.7	29.8	-5.3	3.5	11.1	11.9	5.7	-3.3	-15.7	-17.1	3,2
Türkiye	-1.9	-2.6	-5.8	-3.4	-0.6	-1.8	-1.4	-1.4	-1.2	-2.3	-2,2

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.

4.10.Kamu Borcu

Kamu Borcu/GSYH oranı bir ülkenin ne derece sağlam bir kamu maliyesine sahip olduğunu gösterir. Moody's'e göre, kamu borcunun GSYH'ye oranının %40 ve/veya altında bir oran olması, kırılganlığın az olduğunu, %40 ve %60 arasında olması orta derecede kırılganlığı, %60 ve üzeri olması da yüksek kırılganlık düzeyini göstermektedir (Karakurt vd., 2015: 296). 2016 yılı itibarıyla seçilmiş İslam ülkeleri arasında kamu borcu/GSYH oranının en yüksek olduğu ülke %82,1 ile Bahreyn'dir. 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Pakistan %60,9'luk kamu borcu/GSYH ortalaması ile kırılganlığı en yüksek ülke olurken, Suudi Arabistan %8,1'lik ortalaması ile kırılganlığı en az olan ülkedir. Tablo 14'de seçilmiş İslam ülkelerinde toplam kamu borcunun GSYH'ye oranı gösterilmektedir.

Tablo 14: Toplam Kamu Borcu / GSYH (%)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	8.3	7.2	12.3	12.5	11.4	13.9	12.7	11.1	28.3	37.6	15,5
Bahreyn	16.3	12.5	21.3	29.7	32.8	36.2	43.9	44.3	66.0	82.1	38,5
Bangladeş	41.9	40.5	39.5	36.6	35.3	33.8	34.4	33.8	33.9	33.0	36,3
Birleşik Arap E.	7.8	12.5	24.0	22.2	17.5	17.0	15.8	15.5	18.0	19.3	17,0
Cezayir	13.5	8.0	9.7	10.4	9.2	9.3	7.6	7.6	8.8	20.3	10,4
Endonezya	32.3	30.2	26.4	24.5	23.1	22.9	24.8	24.6	26.8	27.8	26,3
İran	12.0	9.2	10.4	12.1	8.8	11.8	11.1	12.0	42.4	35.0	16,5
Katar	8.9	11.0	35.9	41.8	35.9	37.2	33.1	32.2	34.9	47.5	31,8
Malezya	39.9	39.9	51.1	51.9	52.6	54.5	56.4	56.1	57.9	56.2	51,7
Pakistan	51.9	57.2	58.5	60.6	58.9	63.3	64.2	63.6	63.5	66.8	60,9
Suudi Arabistan	17.1	12.0	13.9	8.4	5.3	3.5	2.1	1.5	4.9	12.3	8,1
Türkiye	38.2	38.2	43.9	40.1	36.4	32.6	31.2	28.6	27.5	29.0	34,6

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017.

4.11.Döviz Rezervi

Uluslararası döviz rezervleri, ülkelerin karşılaşılabileceği finansal krizlerin önlenmesinde, makroekonomik politika hedeflerine ulaşmada ve döviz kuru rejimi ve para politikalarını sürdürmede önemli bir manevra gücü sağlayabilmektedir. Özellikle, gelişmekte olan ülkeler, ekonomilerini iç ve dış şoklara karşı korumak, dış borç ödemelerini gerçekleştirebilmek, uluslararası finans çevreleri ve piyasalarda ülkeye duyulan güvenin artırılması amaçları ile artan miktarda döviz rezervi tutma eğiliminde olmuşlardır (TCMB, 2005:2). Bir ülkenin cari açığını çeşitli finansman kalemlerinden finanse ettikten sonra ortada hala bir açık kalmışsa bu açık Merkez Bankası rezervlerinden karşılanmaktadır (Eğilmez, 2017). Yüksek cari açığa sahip ülkeler cari açığını finanse edebilecek yeterlilikte döviz rezervlerine sahip olmak zorundadır. Döviz rezervlerinin bu yeterlilikte olmaması, bu durumdaki ülkeler için yüksek derecede kırılganlık oluşturmaktadır (Bayraktar ve Elüstü, 2015:25). Seçilmiş İslam ülkeleri arasında 2016 yılında döviz rezervinin GSYH'ye oranının en yüksek olduğu ülkeler %85 ile Suudi Arabistan, %75 ile Cezayir ve %31 ile Malezya'dır. Diğer taraftan petrol fiyatındaki düşüşlerin özellikle petrol ihraç eden ülkelerin döviz rezervlerinin azalmasına da yol açtığı görülmektedir (BBC, 2016). Örneğin Suudi Arabistan'ın 2014 yılında petrol fiyatlarında başlayan düşüşün etkisi ile döviz rezervinin GSYH'ye oranının 2015 ve 2016 yıllarında azaldığı görülmektedir. Tablo 15'te seçilmiş İslam ülkelerinde döviz rezervlerinin GSYH'ye oranı gösterilmektedir.

Tablo 15 : Döviz Rezervi / GSYH

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ort.
Azerbaycan	0,12	0,13	0,11	0,11	0,15	0,16	0,20	0,20	0,14	0,16	0,15
Bahreyn	0,16	0,16	0,18	0,20	0,14	0,16	0,15	0,18	0,09	-	0,16
Bangladeş	0,05	0,05	0,09	0,09	0,06	0,08	0,11	0,12	0,13	0,14	0,09
Birleşik Arap E.	0,30	0,10	0,10	0,11	0,10	0,12	0,17	0,19	0,25	0,23	0,17
Cezayir	0,85	0,86	1,13	1,05	0,95	0,95	0,96	0,87	0,91	0,75	0,93
Endonezya	0,12	0,09	0,11	0,12	0,12	0,12	0,10	0,12	0,12	0,12	0,11
İran*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Katar	0,11	0,07	0,18	0,25	0,09	0,17	0,21	0,20	0,22	0,20	0,17
Malezya	0,50	0,38	0,46	0,41	0,44	0,44	0,41	0,34	0,32	0,31	0,40
Pakistan	0,09	0,05	0,07	0,09	0,07	0,05	0,03	0,02	0,07	0,07	0,06
Suudi Arabistan	0,76	0,86	0,97	0,87	0,82	0,91	0,98	0,98	0,96	0,85	0,90
Türkiye	0,11	0,09	0,11	0,11	0,10	0,13	0,13	0,13	0,12	0,12	0,12

Kaynak: IMF ve Worldbank datasından yazar tarafından hesaplanmıştır. * Veri yok.

2007-2016 dönemi ortalamalarına göre, Cezayir %93'lük döviz rezervi/GSYH ortalaması ile ilk sırada yer alırken Cezayir'i %90'luk ortalama ile Suudi Arabistan ve %40'luk ortalama ile Malezya takip etmektedir. %10'un altında döviz rezervi/GSYH ortalamasına sahip olan ülkeler, %6'luk döviz rezervi/GSYH ortalaması ile Pakistan ve %9'luk ortalaması ile Bangladeş'tir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

İslam ülkeleri ihracat potansiyelleri ve kişi başına düşen milli gelirlerine göre; az gelişmiş İslam ülkeleri, petrol zengini İslam ülkeleri ve kısmen sanayileşmiş İslam ülkeleri olarak üç grupta toplanmaktadır. İslam ülkeleri tarımdan enerjiye kadar büyük bir potansiyele sahip olmalarına karşılık büyük çoğunluğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere olmaktadır. İT'ye üye ülkelerden sadece yedisi yüksek gelirli ülkeler sınıfında yer almaktadır. İslam dünyasının kendi kendine yetebilecek bir ekonomik yapıyı oluşturamaması bu ülkelerin

makroekonomik performanslarının değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Türkiye ve seçilmiş İslam ülkelerinin makroekonomik göstergelerinin karşılaştırılmasını esas alan bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir;

- İslam ülkeleri 2016 yılı itibarıyla, dünya nüfusunun yaklaşık olarak %24'ünü oluşturmaktadır. 2050 yılında 0-29 yaş arası genç nüfusun İİT dışındaki nüfusun %38,2'sine ulaşacağı, İİT üyesi İslam ülkelerinde ise genç nüfusun toplam nüfusun %50,3'üne ulaşacağı tahmin edilmektedir.
- Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayımlanan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2016-17 raporu rekabet gücü sıralamasında dikkate alınan 138 ülke arasında ilk 10'da İİT üyesi İslam ülkesi bulunmamaktadır. Rekabet gücü sıralamasında İlk 20'de ise sadece iki İslam ülkesi (Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri) yer almaktadır.
- İslam ülkeleri arasındaki ticaretin gelişmemesinde aralarındaki gelir farklılıklarının büyük boyutlara ulaşması önemli bir rol oynamaktadır. Seçilmiş İslam ülkeleri içerisinde 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre SAGP'a göre, en az kişi başı düşen gelire sahip olan ülke (Bangladeş) ile en fazla kişi başı düşen gelire sahip olan ülke (Katar) arasındaki fark yaklaşık olarak kırk dört kata kadar ulaşmaktadır.
- Seçilmiş İslam ülkelerinde 2007-2016 dönemi ortalamaları değerlendirildiğinde %3'ün üzerinde enflasyon oranına sahip dokuz İslam ülkesi olduğu bu bağlamda seçilmiş İslam ülkelerinde enflasyonun genel olarak bir sorun olduğu görülmektedir. Küresel Kriz'in İslam ülkelerinin istihdam yapısının bozulmasına ve genel olarak işsizlik oranının artmasına yol açtığı görülmektedir.
- 2014 yılında petrol fiyatlarında başlayan düşüşler petrol ihraç eden seçilmiş İslam ülkelerinde genel olarak büyüme hızının yavaşlamasına, bütçe açıklarının ve cari açığın artmasına ve döviz rezervlerinin gerilemesine yol açmıştır.
- Türkiye ekonomisi seçilmiş on iki İslam ülkesi içerisinde 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre büyüme oranında beşinci, bütçe dengesinde ise yedinci sırada yer almıştır. Türkiye ekonomisinin 2007-2016 dönemi ortalamalarına göre seçilmiş İslam ülkeleri arasında, kamu borcunda sekizinci, enflasyonda dokuzuncu ve cari dengede on ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Sonuç olarak dünya nüfusunun yaklaşık olarak dörtte birini içinde barındıran, dört kıtaya yayılmış 57 İİT üyesi İslam ülkesi içerisinden seçilen on iki ülkenin makroekonomik performanslarının, sahip oldukları potansiyeli yansıtmadığı görülmektedir. İslam ülkelerinin ekonomik yapılarını düzeltmeleri bu ülkeler arasındaki ekonomik boyuttaki farklılıkların azalması ve aralarındaki ticaretinde artmasını sağlayacaktır. Türkiye ve seçilmiş İslam ülkelerinin küresel rekabette daha fazla söz sahibi olabilmeleri için şu unsurlar önem arz etmektedir;

- İİT üyesi ülkeler dünya geneline göre daha genç bir nüfusa sahip olup bu durumun yapılan projeksiyonlara göre artarak devam etmesi beklenmektedir. İslam ülkelerinin genç nüfustan kaynaklanan bu avantajını kullanarak, üretim yapılarını değiştirmesi, daha nitelikli yatırımlara ağırlık vermesi ve ekonomilerinde rekabeti ön plana çıkarması gerekmektedir.
- İİT üyesi petrol ihraç eden İslam ülkelerinin ihracatlarının ağırlıklı olarak petrole bağımlı olması, petrol fiyatlarındaki düşüş ile birlikte dış ticaret dengelerinin bozulmasına yol açmaktadır. Petrol ihraç eden İslam ülkelerinin ihracatta ürün çeşitliliğini sağlaması gerekmektedir.
- İİT üyesi ülkelerin birbirlerinin pazarı olmaları durumunda yeni pazar arayışları azalacak, serbest ticaretin yürürlüğe girmesi ile büyük bir pazar ortaya çıkacaktır. Bu gelişme İslam ülkelerinin birlikte kalkınmalarını sağlayarak, aralarındaki ticaretin artmasını ve artan ticaret ile birlikte gelir farklılıklarının da azalmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Ağır, H. ve Yıldırım, S. (2015), "Türkiye ile BRICS Ekonomilerinin Makroekonomik Performans Karşılaştırması: Betimsel Bir Analiz", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt12, Sayı 2.

Akın, F. (2016), İslam Ekonomisi ve Uluslararası Ticaret, Umuttepe Yayıncılık.

Arslan, K. (2010), İslam Ülkeleri Arasındaki Ticaretin Geliştirilmesi, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2010-81, İstanbul.

Arslan, K. (2014), "İslam Ülkeleri Arasında İşbirliğine iden Yolda Yeni Arayışlar", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 10, Sayı 21.

Bayraktar, Y. ve Elüstü, S. (2016), "Makroekonomik Kırılganlığın Ölçülmesi: Yükselen Piyasalar ve Türkiye için Karşılaştırmalı Bir Analiz", Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt 5, Yıl 5, Sayı 11.

BBC (2016), Düşen Petrol Fiyatları Hangi Ülkeyi Nasıl Etkiliyor? http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160111_petrol_fiyatları_dusus_analiz.

COMCEC (2017), Financial Outlook of the OIC Member Countries 2017.

Coşkun, M., (2016), Türkiye ile Aynı Kredi Notuna Sahip Ülkelerin makro Ekonomik Göstergelerinin Karşılaştırılması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı.

Eğilmez, M. (2017), Merkez Bankası Rezervleri, Kendime Yazılar <http://www.mahfiyegilmez.com/2017/04/merkez-bankası-rezervleri.html>.

Ekovitrin (2016), İslam Dünyasının Ekonomik Gücü, http://www.ekovitrin.com/dergi2016/mayis/islam_dunyasi.pdf, (11.08.2017).

Ertürk, E. (2006), Uluslararası İktisadi Birleşmeler, Alfa Aktüel Yayınları, 4. Baskı, Bursa.

Freund, C. and Frank W. (2005), "Current Account Deficit in Industrial Countries: The Bigger They Are, The Harder They Fall?", NBER Working Paper Series. No:11823, pp.1-39.

Hassan, M. K. (2009), "Economic Performance of the OIC countries and the Prospect of an Islamic Common Market," Economic Research Forum, Working Paper No: 461.

Hassan, M. K., Sanchez, B. and Hussain, E. (2010), "Economic Performance of the OIC countries: the prospect of an Islamic Common Market," Journal of Islamic Cooperation and Development.

IMF (2017), World Economic Outlook Database, WEO Update, July 2017

İhsanoğlu, E. (2014), Yeni Yüzyılda İslam Dünyası, İslam Konferansı Teşkilatı 1969-2009, 3. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.

Kadıoğlu, Ö.(2017), <https://www.dunya.com/kose-yazisi/islam-isbirligi-teskilati-uyelerinin-dunya-ekonomisindeki-yeri/364066> (24.09.2017)

Karakurt, B., Şentürk, S. H. ve Ela, M. (2015), "Makro Ekonomik Kırılganlık: Türkiye ve Şangay Beşlisi Karşılaştırması", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt:13 Sayı:1.

Kulaklıkaya, M. (2017), "İslam Dünyasındaki İlişkiler Güçlendirilmeli", <http://aa.com.tr/tr/turkiye/sesric-gene-direktoru-kulaklikaya-islam-dnyasındaki-iliskiler-guclendirilmeli/920543?amp=1>.

SESRIC (2016), 2016 OIC Economic Outlook, Ankara.

TCMB (2005), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda Döviz Rezervi Yönetimi, Ankara.

World Economic Forum (2016), Global Competitiveness Index Report 2016-17, Geneva.

Yükseler, Z. (2017), Türkiye'nin Makroekonomik Performansı (2003-2016 Dönemi Ülke Karşılaştırması), Technical Report, TCMB, Ankara.